Aneta CHRZĄSZCZ

Akademia Bialska im. Jana Pawła II
ORCID: 0000-0001-9749-274X

Dorota CHARKIEWICZ

Warszawski Uniwersytet Medyczny
ORCID: 0000-0002-1068-7569

Natalia URBAŃSKA

Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie
ORCID: 0009-0004-2329-3077

Katarzyna OCHYRA-ŻURAWSKA

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu
ORCID: 0000-0001-6214-8930

https://doi.org/10.29316/9788368103236_4

DZIAŁANIA STRAŻY GRANICZNEJ W ODPOWIEDZI NA ZAGROŻENIA HYBRYDOWE NA WSCHODNIEJ GRANICY RP

ACTIONS OF THE BORDER GUARD IN RESPONSE TO HYBRID THREATS ON THE EASTERN BORDER OF POLAND

Streszczenie

Celem rozdziału jest analiza operacyjnych działań Straży Granicznej Rzeczypospolitej

Abstract

The aim of the chapter is to analyse the operational activities of the Border Guard of the

Polskiej podejmowanych w odpowiedzi na zagrożenia hybrydowe związane z kryzysem migracyjnym na granicy z Białorusią, ze szczególnym uwzględnieniem ich skuteczności, uwarunkowań oraz kierunków rozwoju formacji. Problem badawczy sformułowano w formie pytania: W jaki sposób działania operacyjne Straży Granicznej RP przyczyniły się do ograniczenia skutków zagrożenia hybrydowego na granicy z Białorusią i jakie wnioski można wyciągnąć na przyszłość? Postawiona hipoteza badawcza zakłada, że: Skuteczność działań Straży Granicznej w czasie kryzysu migracyjnego wynikała przede wszystkim z elastycznego zastosowania środków technicznych i mobilnych form patrolowania, jednak ujawniła także systemowe braki wymagające reform strukturalnych i kadrowych. W analizie zastosowano metody teoretyczne, w tym analizę instytucjonalno-prawną, studium przypadku (case study) oraz analizę danych statystycznych i materiałów źródłowych publikowanych przez organy państwowe. Głównym wnioskiem płynącym z badań jest konieczność dalszej profesjonalizacji, rozbudowy potencjału operacyjnego i intensyfikacji współpracy międzynarodowej Straży Granicznej, jako warunku zwiększenia odporności państwa na zagrożenia asymetryczne, zwłaszcza o charakterze hybrydowym.

Słowa kluczowe: Straż Graniczna, zagrożenia hybrydowe, nielegalna migracja, bezpieczeństwo granicy, kryzys migracyjny

Republic of Poland undertaken in response to hybrid threats related to the migration crisis on the border with Belarus, with particular emphasis on their effectiveness, conditions and directions of formation development. The research problem was formulated in the form of a question: How did the operational activities of the Polish Border Guard contribute to reducing the effects of the hybrid threat on the border with Belarus and what conclusions can be drawn for the future? The research hypothesis assumes that: The effectiveness of the Border Guard's activities during the migration crisis resulted primarily from the flexible use of technical measures and mobile forms of patrolling, but it also revealed systemic deficiencies requiring structural and personnel reforms. Theoretical methods were used in the analysis, including institutional and legal analysis, case study and analysis of statistical data and source materials published by state authorities. The main conclusion of the research is the need for further professionalization, expansion of operational potential and intensification of international cooperation of the Border Guard, as a condition for increasing the state's resilience to asymmetric threats, especially hybrid threats.

Keywords: Border Guard, hybrid threats, illegal migration, border security, migration crisis

Wstęp

Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa państwa coraz częściej przybierają charakter złożony, wielowymiarowy i trudny do jednoznacznego zaklasyfikowania w ramach klasycznych podziałów na działania wojenne i pokojowe. Jednym z najjaskrawszych przykładów takiej formy agresji był kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej, który rozpoczął się w 2021 roku i miał znamiona ataku hybrydowego z wykorzystaniem presji migracyjnej jako narzędzia destabilizacji państwa.

W wyniku skoordynowanych działań służb białoruskich tysiące cudzoziemców, głównie z państw Bliskiego Wschodu i Afryki, podejmowało próby nielegalnego przekroczenia granicy Unii Europejskiej poprzez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W zaistniałej sytuacji Straż Graniczna RP stanęła przed bezprecedensowym wyzwaniem operacyjnym, wymagającym zastosowania nowych metod reagowania, rozbudowy systemów obserwacji, zwiększenia mobilności patroli, a także intensywnej współpracy międzynarodowej. Kryzys uwypuklił braki kadrowe, konieczność modernizacji sprzętowej oraz potrzebę systemowego podejścia do zarządzania granicą w warunkach presji zewnętrznej. Jednocześnie działania Straży Granicznej okazały się kluczowe dla utrzymania nienaruszalności granicy zewnętrznej UE oraz zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego kraju.

Celem niniejszego rozdziału jest analiza działań operacyjnych podejmowanych przez Straż Graniczną RP w odpowiedzi na zagrożenie hybrydowe z terytorium Białorusi, identyfikacja kluczowych wyzwań oraz wskazanie kierunków rozwoju formacji w kontekście przyszłych zagrożeń. Rozważania oparto na danych statystycznych, przepisach prawnych, raportach instytucji państwowych oraz obserwacjach praktycznych. Szczególna uwaga poświęcona zostanie aspektom techniczno-operacyjnym, współpracy międzynarodowej oraz znaczeniu odporności instytucjonalnej w przeciwdziałaniu nowym formom destabilizacji.

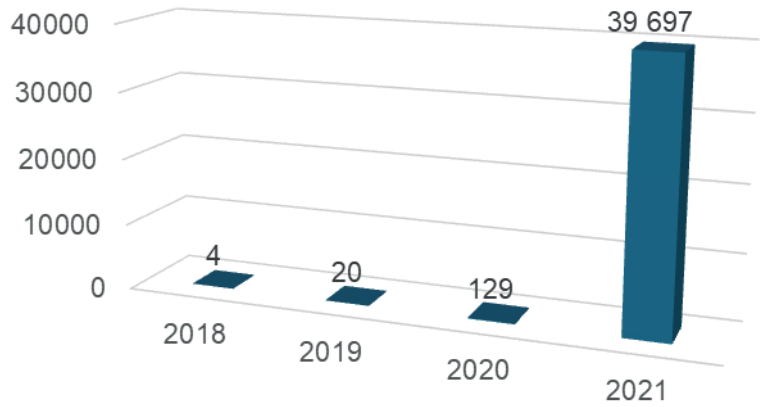
Działania Straży Granicznej w celu zwalczaniu nielegalnej migracji

W obliczu dynamicznie rozwijającego się kryzysu oraz narastającej presji migracyjnej na wybranych odcinkach granicy z Białorusią[1], Straż Graniczna została zmuszona do intensyfikacji działań, wdrażając zarówno tradycyjne, jak i nowoczesne środki ochrony granic. W praktyce oznaczało to wielopłaszczyznowe podejście do zwalczania nielegalnej migracji: od wzmożonych patroli terenowych, przez rozbudowę zaplecza technicznego, aż po wdrożenie zaawansowanych systemów obserwacyjnych i współpracę z innymi służbami krajowymi i międzynarodowymi. Szczególne znaczenie przywiązywano do monitorowania tzw. zielonej granicy, gdzie naturalne ukształtowanie terenu znacząco utrudniało identyfikację i zatrzymywanie osób próbujących nielegalnego przekroczenia granicy. Kluczowe było

[1] M. Bogucewicz M., *Kryzysy migracyjne w Polsce: od sekurytyzacji migracji do imperatywu humanitarnego*, [w:] *Mniejszości, emigranci i uchodźcy „stare" i „nowe" wyzwania*, red. A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trosiak, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2022, s. 119.

wykorzystanie mobilnych jednostek patrolowych, w tym pojazdów terenowych, quadów czy środków transportu dostosowanych do trudnych warunków przyrodniczych, co pozwalało na szybkie reagowanie w przypadku wykrycia prób nielegalnego przekroczenia.

Oprócz działań stricte operacyjnych, nie mniej istotna okazała się ścisła koordynacja z jednostkami wojska oraz wsparcie techniczne w postaci kamer termowizyjnych, noktowizji oraz systemów dronowych, dzięki którym możliwe stało się skuteczniejsze wykrywanie prób przekroczeń zarówno w dzień, jak i w nocy. W sytuacji narastających napięć i incydentów na granicy, takich jak niszczenie infrastruktury, ataki na funkcjonariuszy czy próby masowego forsowania linii granicznej, niezbędne były działania prewencyjne i szybkie przeciwdziałanie zagrożeniom. Jednocześnie wdrażano rozwiązania legislacyjne, które umożliwiały elastyczniejsze reagowanie na zmieniającą się sytuację oraz usprawniały procedury związane z kontrolą i zatrzymywaniem osób nielegalnie przebywających na terytorium Polski. Skala nielegalnych przekroczeń została przedstawiona na rysunku 1 dla zobrazowania sytuacji.

Rysunek 1. Przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom na odcinku z Białorusią w latach 2018-2021

Źródło: statystyka Komendy Głównej Straży Granicznej w Warszawie, 2022.

Według danych ze Straży Granicznej w 2021 roku ujawniono 39 697 prób przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom, dane dotyczą granicy z Białorusią. Dla porównania z rokiem 2020, liczba ta jest 300 razy większa.

W szczytowym okresie, w październiku 2021 r., odnotowano prawie 17,5 tys. prób nielegalnego przekroczenia granicy RP. W kolejnych miesiącach liczba ta malała. Najwięcej prób zanotowano na odcinku strzeżonym przez Placówkę Straży Granicznej w Michałowie – 5 466 cudzoziemców.

Gdy wprowadzono stan wyjątkowy na terenach przygranicznych w województwie lubelskim oraz podlaskim, rozpoczęto kontrole pojazdów oraz osób. Posterunki kontrolne rozlokowane były wzdłuż granicy państwowej, najczęściej na skrajnych punktach miejscowości, tak, że osoby przejeżdżając z jednej miejscowości do drugiej były zatrzymywane przez funkcjonariuszy policji bądź straży granicznej do kontroli. Funkcjonariusze sprawdzali dane osób z dokumentów tożsamości, które każdy zobowiązany był przy sobie posiadać przez okres trwania stanu wyjątkowego[2].

Wracając do działań funkcjonariuszy Straży Granicznej przeciwko nielegalnej migracji jako zwalczania zagrożenia hybrydowego, należy wyróżnić wzmożone patrole. Funkcjonariusze ochraniający odcinek granicy z Białorusią, otrzymywali postawione do służby zadania, nakierowane głównie na nielegalną migrację, jej wykrywanie, zapobieganie oraz zwalczanie[3]. Były to najczęściej patrole zmotoryzowane, ponieważ taki patrol jest w stanie znacznie szybciej przemieścić się we wskazane miejsce, gdy zajdzie taka potrzeba.

Do działań w obliczu kryzysu migracyjnego należy zaliczyć również współdziałanie z litewskimi sąsiadami. Straż Graniczna na bieżąco wymienia informacje utrzymując kontakt z władzami oraz służbami w państwie sąsiadującym, które również musiało zmierzyć się ze zjawiskiem migracji. Współpraca Rzeczypospolitej Polski oraz Litwy opiera się na podstawie umów bilateralnych. Państwa komunikują się ze sobą przez *Centrum Współpracy Służb Granicznych, Celnych i Policyjnych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Litewskiej z siedzibą w Budzisku*. Współpraca między państwami to nie tylko kontakt, ale także działania takie jak przekazanie wsparcia jakiego dokonała Agencja Frontex. Mówiąc o wzajemnej pomocy państw, warto wspomnieć o budowie zapory przez wojska litewskie na terytorium naszego kraju. Rola Straży Granicznej dotyczyła również cudzoziemców, którym udało się przedostać na terytorium Polski. W zależności od osobistej sytuacji migranta oraz obowiązujących w tym czasie aktów prawnych, należy zaznaczyć, że w tym okresie wydawanie nowych aktów prawnych odnośnie do sytuacji na polsko-białoruskiej granicy było dość dynamiczne. Polegała również na transportowaniu migrantów bezpośrednio do granicy, czyli tzw. push-back, bądź do ośrodków strzeżonych. Niestety po odstawieniu migranta na granicę, czasami kończyło się to ponownym przerzuceniem osób przez służby białoruskie. W ten sposób niektóre osoby przekraczały

[2] Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz. U. z 2002 r. Nr 113, poz. 985).

[3] Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. z 1990 r. Nr 78, poz. 462), art. 2, ust. 2a.

granicę kilkukrotnie. Nie da się ukryć, że tak kontrowersyjne działania budziły w ludności bardzo odmienne poglądy oraz szereg dyskusji w społeczeństwie, z czego największy sprzeciw wykazywali aktywiści. Z końcem lata, a dokładniej 17 września 2021 roku, Sejm uchwalił tzw. *ustawę wywózkową*, w pełnym brzmieniu była to, *„Ustawa z 14 października 2021 roku o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw"*[4]. Dotyczyła wspomnianego wyżej zawracania migrantów do granicy.

Do zadań funkcjonariuszy należało również zatrzymywanie cudzoziemców oraz dalsze procedury po. Należy mieć na uwadze fakt, iż wiele osób zatrzymanych po przekroczeniu granicy było wstanie, który wymagał opieki medycznej. Funkcjonariusze przeszukując przygraniczne lasy oraz zakrzaczenia znajdywali migrantów, często wycieńczonych wielogodzinnymi wędrówkami, jeśli było to w miejscu, gdzie przebiega rzeka graniczna Bug, zdarzało się, że były to osoby przemoczone, wychłodzone, a nawet z oznakami hipotermii. W takich przypadkach kończyło się wezwaniem pogotowia ratunkowego. Wielu migrantów było w ciężkiej sytuacji, obawiało się powrotu do swojego kraju czy na Białoruś. Często były to rodziny bądź samotne kobiety z małymi dziećmi. Funkcjonariusze znajdywali również noworodków, którzy wymagali natychmiastowego przewiezienia do szpitala. W miarę możliwości komunikacji między migrantami, a pogranicznikami można było dowiedzieć się o aktach agresji czy szczuciu psami[5]. Kobiety wypowiadały się o przypadkach gwałtów jakie miały miejsce po stronie białoruskiej. Migranci mieli zakaz powrotu do Mińska, niektórzy nie wiedzieli, gdzie mają się podziać, ponieważ z każdego miejsca, w którym się znaleźli byli wypychani. Od państw swojego pochodzenia nie mogą liczyć na żadną pomoc, mowa tutaj również o kontakcie przez ambasady, niektóre z nich odmawiały pomocy migrantom. Zdarzały się przypadki osób, które umieszczano w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców, do czasu, gdy wszystko się wyjaśni, na przykład do czasu zakończenia prowadzonego wobec nich postępowania. Funkcjonariusze Straży Granicznej uczestniczyli zarówno w transporcie osoby do ośrodka jak i już w samym ośrodku, sprawowali nadzór. Straż Graniczna zajmowała się również zatrzymywaniem, które pomagały w transportowaniu nielegalnych migrantów na zachód Polski oraz prowadziła wobec nich postępowania[6]. Wzmożone patrole funkcjonariuszy Straży Granicznej ruszyły już po wykryciu

[4] Ustawa z 14 października 2021 roku o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2021 r. poz. 1918).

[5] K. Poskrobko, K. Szyniszewska, J. Jończyk, *Kryzys na granicy z Białorusią Nowe okoliczności, stare błędy, potencjalne szanse*, Instytutu Strategie 2050, 2022, s. 7.

[6] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, art. 264, par. 3 (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).

pierwszych przypadków przekroczeń granicy z Białorusi do Polski i trwają cały czas, w dalszym ciągu jest to rejon zagrożony nielegalną migracją. Budowa muru na odcinku lądowym znacznie wsparła Straż Graniczną oraz Wojsko, które w dalszym ciągu patroluje granice. Warto zaznaczyć, że na odcinku rzecznym występują miejsca, w których nie ma już zabezpieczeń powstałych na początku, mowa tutaj o takich jak, siatka leśna czy zasieki z drutu kolczastego, czyli tak zwana concertina. Rzeka graniczna Bug jest barierą naturalną, natomiast kryzys migracyjny niejednokrotnie pokazał, że migranci doskonale potrafili sobie z tym poradzić, dlatego na całym odcinku z Białorusią czuwają patrole Straży Granicznej oraz innych służb. W dużym skrócie, podczas zwalczania nielegalnej migracji jako zagrożenia hybrydowego, działania funkcjonariuszy opierały się w głównej mierze na zapobieganiu i przeciwdziałaniu nielegalnym przekroczeniom granicy w bezpośredniej jej bliskości, można powiedzieć, że granica była obstawiona całodobowo. Również będąc nieco dalej od granicy, czyli zwalczaniu migracji na terenach przygranicznych, przez kontrole osób czy prowadzenie rozpoznania, obserwacji, czego skutkiem były późniejsze zatrzymania osób już oddalonych od granicy[7]. Funkcjonariusze również brali udział w późniejszej procedurze po zatrzymaniu. Działania funkcjonariuszy Straży Granicznej z pewnością udowodniły niejednokrotnie, jak wiele zaangażowania oraz trudu pokładają, aby chronić granic Rzeczypospolitej Polskiej. Dowodem są chociażby incydenty[8], których dopuszczali się migranci, atakując funkcjonariuszy oraz infrastrukturę graniczną.

Zagrożenia dla formacji w kontekście zwalczania nielegalnej migracji

Kryzys migracyjny jako zagrożenie hybrydowe wywołane przez Białoruś można zakwalifikować jako stanowiące zarówno wyzwanie i zagrożenie dla formacji. Na pewno jest to cenna lekcja na przyszłość. Dotknął Polskę oraz inne kraje, chociażby Litwę, która tak jak nasz kraj musiała zmierzyć się z falą migrantów i strzec nienaruszalności swoich granic, czy Łotwę. W pewnym stopniu odczuła to cała Europa, ponieważ dla wielu migrantów Polska była tylko krajem tranzytowym, aby przedostać się dalej na zachód. Można pokusić się o rozważanie, że było to

[7] Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. z 1990 r. Nr 78, poz. 462).

[8] B. Fraszka, *Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej: przyczyny, aspekt geopolityczny, narracje*, Raport specjalny, Warsaw Institute, 2021, s. 8.

dalekosiężnym planem białoruskiego dyktatora we współdziałaniu z Rosją[9], którym już od dawna zależało na destabilizacji Europy oraz wykazywali niechęć do kultury zachodniej, promując reżim oraz autorytarne poglądy. Warto dodać, że wiele państw europejskich było już w pewien sposób przygotowane, migracja do Europy zapoczątkowana była już wiele lat temu z nasileniem się od 2015 roku. Migracja napływała do Europy głównie z innych kierunków. Można powiedzieć, że przerzut ludzi zamieszkujących państwa Bliskiego Wschodu z kierunku Białorusi do Polski otworzył nowy szlak migracyjny. Zagrożenie hybrydowe spowodowane nielegalną migracją było potężnym zaskoczeniem również dla formacji Straży Granicznej, która jest pierwszoplanową służbą odpowiedzialną za ochronę granic naszego państwa. Zaczynając od wyzwań, bez wątpienia można powiedzieć, że jest nim właśnie zjawisko migracji. W porównaniu do innych państw, chociażby takich jak Niemcy czy Francja, Polska nie jest krajem najbardziej pożądanym przez migrantów, jednak doskonałym, aby przedostać się do bogatszych państw Schengen, gdyż to właśnie nasz kraj stanowi granicę zewnętrzną od strony wschodniej. Odpowiedzialność za bezpieczeństwo granic, obywateli, nie tylko Polski, ale i całego obszaru była zbyt wysoka by skończyło się niepowodzeniem. Dodatkowym utrudnieniem w tej sytuacji była niewystarczająca ilość funkcjonariuszy. Wciąż występują braki kadrowe w formacji, pomimo otwartych naborów do służby oraz licznych przyjęć. Niezwykle pomocnym było wsparcie innych służb, które również zostały oddelegowane do działań przeciwko migracji. Kryzys na granicy został znacznie ograniczony, co można uznać za sukces służb. Należy jednak traktować jako zagrożenie niepewną sytuację międzynarodową oraz narracje Białorusi i Rosji, zachowując czujność oraz być przygotowanym na możliwość nasilenia się napływu migrantów.

Nielegalna migracja jest zjawiskiem na tyle trudnym do zatrzymania, że pomimo starań służb, które nieustannie przebywają na granicy w dalszym ciągu pozostaje zarówno wyzwaniem jak i zagrożeniem. Istotnym dla formacji Straży Granicznej jest wybuch wojny w Ukrainie, do którego doszło 24 lutego 2022 roku, w wyniku zbrojnej napaści Rosji. Polska jako kraj sąsiadujący przekazała wsparcie Ukrainie[10], między innymi w postaci żywności, broni, amunicji czy pojazdów, ponosząc ryzyko narażenia się tym samym Rosji. Polska otworzyła granice, aby przyjąć ludność z Ukrainy, chroniąc przed wojną. Ustawiły się ogromne kolejki,

[9] Z. Śliwa, A.K. Olech, *Wyzwania w kontekście migracji i kryzys na granicy polsko-białoruskiej*, Wiedza Obronna, t. 278, nr 1, 2022, s. 93-94.

[10] Ł. Baszczak i in., *Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, 2022, s. 5-6.

a presja czasu nie działała na korzyść służb, które starały się jak najszybciej dokonać procedury odprawy granicznej. Do działań zaangażowana była Straż Graniczna. Często osoby nie posiadały podstawowych dokumentów do przekroczenia granicy, nie wspominając już o innych wymogach, jak środki finansowe, gdyż wojna zabrała im wszystko co posiadali. Według danych statystycznych na dzień 08.02.2024 r., od początku wojny, z Ukrainy do Polski granicę przekroczyło 18,8 mln osób, z czego 16,9 mln powróciło na Ukrainę. Przyjęcie tak ogromnej ilości osób z Ukrainy, również należy zaliczyć do wyzwań.

Presję zarówno dla służb jak i obywateli stanowi ściana wschodnia, z jednej strony Białoruś, z którą kryzys migracyjny nie został zażegnany, należy traktować jako zagrożenie mogące pojawić się w każdej chwili, w postaci powtórnych wydarzeń z 2021 roku. Zarazem Ukraina, gdzie rozgrywa się konflikt zbrojny, budzący ogromny niepokój, wymagający stałego monitorowania wydarzeń. Zmianie uległa sytuacja pomiędzy państwami za naszą wschodnią granicą. Relacje międzynarodowe państw regionu stały się napięte. Kryzys migracyjny z Białorusią udowodnił całemu światu o wspólnych działaniach Białorusi z Rosją przeciwko państwom zachodnim. Napaść zbrojna na Ukrainę na początku 2022 roku była już tylko upewnieniem oraz doprowadziła do izolacji tych dwóch państw na arenie międzynarodowej, a także pociągnęła za sobą w późniejszym czasie liczne konsekwencje, czego przykładem był chociażby pakiet sankcji nałożonych na Rosję i Białoruś. Zarówno społeczeństwo zachodnie jak i władze poszczególnych państw radykalnie zmieniły postrzeganie[11], tym samym nie pozostając obojętnym na cierpienie ludności ukraińskiej. Sytuacja wewnętrzna Polski również uległa zmianie.

Mając na uwadze bezpieczeństwo nie tylko Rzeczypospolitej Polskiej, ale także całej strefy Schengen, ponieważ granica polsko-ukraińska była również granicą zewnętrzną. Polska została postawiona w ciężkiej sytuacji, ponieważ z jednej strony mając na uwadze względy humanitarne, czuła się zobowiązana pomóc Ukrainie i nie mogła patrzeć na cierpienie niewinnych ludzi, a z drugiej musiała się liczyć z ogromnym ryzykiem jakie niesie ze sobą przyjęcie tak dużej ilości osób bez odpowiedniej weryfikacji. Po przekroczeniu granicy do Polski wiele osób ubiegało się o pobyt w naszym kraju, aczkolwiek dla niektórych, była to świetna okazja, aby przedostać się na zachód Europy, gdzie wcześniej było to z różnych względów niemożliwe.

[11] K. Poskrobko, Szyniszewska K., Jończyk J., *Kryzys na granicy z Białorusią Nowe okoliczności, stare błędy, potencjalne szanse*, Instytutu Strategie 2050, 2022., s. 8-9.

Szacuje się, że w Polsce mieszka około 2 mln Ukraińców, dane te dotyczą zarówno osób, które przybyły do Polski po wybuchu wojny oraz wcześniej. Od 2021 roku do Polski przybyło znacznie więcej cudzoziemców niż w ubiegłych latach, głównie spowodowane było to przerzutem migrantów z Białorusi oraz wojną w Ukrainie. Stanowi to ogromne wyzwanie dla formacji Straży Granicznej, ponieważ to głównie ona pomimo niewystarczającej ilości funkcjonariuszy sprawuje nadzór nad cudzoziemcami. Rozpoczynając od sprawdzenia osoby przekraczającej granicę na kierunku wjazdowym do Polski, przez kontrolę pobytu na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, wykonywaną pracę bądź inny cel tegoż pobytu, po skontrolowanie na kierunku wyjazdowym z Polski. Przechodząc do zagrożeń dla formacji i nie tylko, ponieważ skutki mogą być odczuwalne zarówno przez inne służby, ludność cywilną czy inne sektory związane z bezpieczeństwem. Z biegiem czasu osoby, które przedostały się nielegalnie na teren naszego kraju mogą spowodować zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego kraju czy zaburzać struktury jego funkcjonowania. Jest to jedynie założenie hipotetyczne, jednak trzeba wziąć pod uwagę dalekosiężne skutki nielegalnej migracji, aby móc odpowiednio przygotować się. Jeśli dane osób nie zostaną zweryfikowane to nie wiemy tak naprawdę kto przebywa w Polsce, co może w przyszłości doprowadzić do zaburzeń funkcjonowania służby zdrowia czy gospodarki kraju. Z czasem mogą pojawić się problemy na rynku pracy, wzrost poziomu przestępczości, działań dezinformacyjnych bądź zagrożeń terrorystycznych[12].

Można powiedzieć, że największym wyzwaniem dla formacji będą skutki tak dużego ruchu na wschodniej granicy. Autorzy mają na myśli zarówno atak hybrydowy z 2021 roku oraz przyjęcie ludności ukraińskiej w wyniku wybuchu wojny na początku 2022 roku. Presja jaka panuje wśród mieszkańców terenów przygranicznych spowodowana licznymi wydarzeniami z pewnością nie jest ułatwieniem dla służb. Straż Graniczna jest czołową formacją w Rzeczypospolitej Polskiej, która w swoich kompetencjach wykonuje szereg czynności dotyczących cudzoziemców. Zatem, biorąc pod uwagę wcześniej wspomniane braki kadrowe, stoi przed ogromnym wyzwaniem, czy zdoła sobie poradzić z tak dużym napływem cudzoziemców do Polski. Patrząc na sytuację innych państw oraz konflikty na świecie, które potęgują zjawisko migracji, Straż Graniczna musi się przygotować na kolejne wyzwania oraz zagrożenia. Można założyć, że migranci zostaną wykorzystani również w innych celach, chociażby do destruktywnego oddziaływania na państwa europejskie. Fala nielegalnych migrantów przerzucanych z Białorusi

[12] M. Chruściel i in., *Polska w europejskim kryzysie migracyjnym*, Nowa Konfederacja, 2019, s. 46.

wykorzystywana jest jako ludzka broń do działań o charakterze niemilitarnym[13]. Liczny wzrost nielegalnych migrantów mógłby wpłynąć negatywnie na poziom bezpieczeństwa. Od początku ataku hybrydowego z Białorusi miało miejsce wiele wydarzeń wskazujących na obniżenie poziomu bezpieczeństwa wśród obywateli. Pojawiły się informacje o licznych przestępstwach oraz wykroczeniach, których dopuszczają się migranci na terytorium Polski. Jak podaje *„Rzeczpospolita”*, z policyjnych danych wynika, że obywatele Gruzji popełniają co piąte przestępstwo cudzoziemskie. Jako przykład wskazano okradanie ludzi wybierających gotówkę z bankomatów czy napady na kantory. Dziennik potwierdza również, że jest to ogromne wyzwanie dla służb, m.in.

Straży Granicznej, w związku z tym należy uskutecznić pracę nad polską polityką migracyjną. Wydarzenia związane z zagrożeniem hybrydowym oraz wojną w Ukrainie z pewnością wprowadziły ogromne zmiany w formacji oraz przyniosły liczne wyzwania i zagrożenia dla Straży Granicznej. Pomimo opanowania sytuacji na granicy z 2021 roku, przez cały czas dochodziło do prób nielegalnego przekroczenia, szczególnie na podlaskim odcinku, jednak nie było to tak intensywne jak na początku ataku hybrydowego. Nie trzeba było długo czekać, aby ponownie zaczęło dochodzić do coraz liczniejszych ataków forsowania granicy. Jest to rejon zagrożony migracją, w związku z tym wojsko nieprzerwalnie patroluje rejon granicy. Służby były świadkami licznych incydentów niszczenia zabezpieczeń granicy, w tym płotu granicznego przy użyciu łomów, podpalania znaków granicznych, obrzucania służb kamieniami, butelkami czy innymi niebezpiecznymi przedmiotami. Migranci wyposażeni są w ostre narzędzia jak noże czy konary drzew do których przymocowane są ostrza. W ostatnich miesiącach podawane są do wiadomości przypadki rannych żołnierzy oraz funkcjonariuszy, którzy przewożeni są do szpitali z obrażeniami ciała oraz informacje o wybitych szybach w pojazdach służbowych. Od późnej wiosny napięcie na polsko-białoruskim odcinku granicy stale wzrasta[14].

Jest to równoznaczne ze wzrostem zagrożeń oraz wyzwań. Polska w odpowiedzi na te zagrożenia wzmocniła ochronę granicy, budując fizyczne bariery, zwiększając liczebność służb granicznych intensyfikując współpracę z sojusznikami w NATO i UE. Operacja „Tarcza Wschód” stanowiła kluczowy element tych

[13] Z. Śliwa, A. Olech, *Wyzwania w kontekście migracji i kryzys na granicy polsko-białoruskiej*, Wiedza Obronna, t. 278, nr 1. 2022, s. 17.

[14] https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13247,Przelom-miesiecy-na-granicy.html, [dostęp: 28.07.2025].

działań, będąc odpowiedzią na zagrożenia hybrydowe[15]. Obserwując ostatnie wydarzenia na granicy, Straż Graniczna musi się przygotować na kolejne zagrożenia, a także stawić czoła nowym wyzwaniom.

Wyzwania dla działań Straży Granicznej w Polsce

Kryzys migracyjny można określić jako istotne doświadczenie, które ukazało skalę zagrożeń związanych z nagłym napływem cudzoziemców na granicę. Białoruś, wykorzystując społeczności Bliskiego Wschodu, uczyniła je narzędziem politycznej presji. Z uwagi na złożoność tego problemu niezbędne jest podejmowanie działań opartych na doświadczeniach Polski z 2021 roku, przykładach państw borykających się z nielegalną migracją oraz analizie sytuacji międzynarodowej. Kluczowe wydaje się wypracowanie wspólnego stanowiska w ramach wspólnoty europejskiej, ponieważ Polska nie powinna odpowiadać na te wyzwania samodzielnie, a kwestie nielegalnego przekraczania granic Unii Europejskiej nie powinny prowadzić do podziałów politycznych. Stanowisko Federacji Rosyjskiej oraz Republiki Białorusi wskazuje, że zagrożenie hybrydowe nie zostało definitywnie zażegnane. Rzeczpospolita Polska, działając w porozumieniu z Unią Europejską i strefą Schengen, powinna opracować mechanizmy reagowania umożliwiające skuteczne zarządzanie zjawiskiem nielegalnej migracji, co bezpośrednio przełoży się na funkcjonowanie służb granicznych.

W opinii autorów formacja Straży Granicznej wymaga reform, które przyczynią się do jej rozwoju oraz usprawnią kontrolę granic państwowych. Transformacje są nieuniknione i wynikają zarówno ze zmian przepisów prawnych, jak i sytuacji politycznej w Polsce, Unii Europejskiej oraz u jej sąsiadów. Polska, będąc członkiem UE, jest zobowiązana dostosowywać się do unijnych wymogów. Wyrazistym przykładem wpływu otoczenia międzynarodowego jest kryzys migracyjny, będący formą ataku hybrydowego ze strony Białorusi. Fala nielegalnych migrantów napływających do Polski od wschodniej granicy doprowadziła do zmian organizacyjnych zarówno w strukturze Straży Granicznej, jak i funkcjonowaniu państwa.

W celu poprawy szczelności granic oraz podwyższenia poziomu bezpieczeństwa warto odnieść się do *Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej* w ramach Funduszu Zintegrowanego Zarządzania

[15] L. Elak, L., M. Oskierko, S. Żurawski, *Ochrona granicy polsko-białoruskiej w obliczu wojny hybrydowej*, De Securitate Et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności, 10(1), 2024, s. 93.

Granicami (2021-2027), który został ustanowiony dla wzmocnienia ochrony granic unijnych i zapewnienia swobodnego przepływu osób zgodnie z międzynarodowymi zobowiązaniami. Fundusz ten niesie korzyści zarówno w obszarze bezpieczeństwa, jak i rozwoju formacji granicznych.

Kluczowym kierunkiem zmian powinno być zwiększenie liczby etatów w Straży Granicznej – obecny poziom zatrudnienia nie odpowiada długości chronionych granic. Potrzeby kadrowe widoczne są nie tylko na wschodniej granicy, lecz także na innych przejściach, w tym portach lotniczych. W wielu oddziałach proces rekrutacyjny trwa nieprzerwanie, a odejścia ze służby – głównie emerytalne – ograniczają możliwości operacyjne. Rozszerzenie współpracy z Agencją Frontex, obejmującej szkolenia, koordynację działań w zakresie migracji i ochrony granic, jest strategicznie istotne. Frontex, jako pierwsza stała, ponadnarodowa służba mundurowa w Europie, dysponuje wyspecjalizowanymi zespołami zdolnymi do szybkiego wsparcia, nawet do 1500 funkcjonariuszy, pochodzących z krajów członkowskich. Wspólne działania, wymiana doświadczeń, patrole przygraniczne, operacje śledcze czy tworzenie raportów dotyczących przestępczości transgranicznej powinny zostać zintensyfikowane, podobnie jak wspólne ćwiczenia z zakresu interwencji, strzelectwa czy bezpieczeństwa obszarów przygranicznych. Kluczowe pozostaje utrzymywanie efektywnej współpracy, wymiana informacji oraz realizacja wspólnych projektów.

W przypadku wzmożonej nielegalnej migracji zasadna jest także współpraca z Międzynarodową Organizacją ds. Migracji (IOM), która może przyczynić się do zwiększenia wsparcia dla migrantów, np. poprzez *program dobrowolnych powrotów* skierowany do osób, którym odmówiono ochrony na terenie UE lub przebywających bez ważnych dokumentów. Rozbudowanie tej współpracy pozwoliłoby na uzyskanie pomocy przez większą liczbę migrantów i zmniejszenie obciążeń dla Straży Granicznej, co miałoby pozytywny wpływ na dostępność miejsc w ośrodkach dla cudzoziemców.

Zasadne jest również zwiększenie nakładów na rozwój kompetencji funkcjonariuszy, w tym regularne i specjalistyczne szkolenia dostosowane do aktualnych regulacji prawnych i dynamicznej sytuacji politycznej. Ważne znaczenie ma też intensyfikacja szkoleń językowych, szczególnie z języka angielskiego oraz rosyjskiego dla funkcjonariuszy pełniących służbę na wschodniej granicy. Istotnym aspektem jest organizacja kompleksowych szkoleń dotyczących postępowania z cudzoziemcami, kontroli dokumentów, operacji powrotnych oraz respektowania praw człowieka i norm kulturowych. Ważne są również szkolenia z zakresu przestępczości transgranicznej, pościgów i obsługi nowoczesnego sprzętu.

Niezmiennie należy inwestować w infrastrukturę i wyposażenie Straży Granicznej, takie jak zwiększenie dostępności psów służbowych i wymiana wyeksploatowanego sprzętu specjalistycznego, w tym pojazdów terenowych przystosowanych do trudnych warunków przygranicznych. Modernizacja dróg przygranicznych oraz inwestycje w sprzęt wykorzystywany podczas służby przyczynią się do podniesienia efektywności działania formacji.

Podsumowanie

Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej, będący przejawem nowoczesnych zagrożeń hybrydowych, stanowił poważne wyzwanie dla bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej oraz stabilności granic zewnętrznych Unii Europejskiej. Działania operacyjne podejmowane przez Straż Graniczną RP, obejmujące m.in. wzmożone patrole, wykorzystanie nowoczesnych technologii obserwacyjnych, współpracę z innymi służbami krajowymi i zagranicznymi, a także elastyczne reagowanie na zmieniającą się sytuację, okazały się kluczowe w ograniczaniu skutków tego zagrożenia.

Analiza przeprowadzona wykazuje, że choć funkcjonariusze wykazali się dużym profesjonalizmem i odpornością, to kryzys uwidocznił również systemowe niedobory – zwłaszcza kadrowe, logistyczne i sprzętowe – wymagające długofalowych reform. W kontekście rosnącej presji migracyjnej, pogarszającej się sytuacji geopolitycznej oraz prognoz dotyczących destabilizacji regionu Europy Wschodniej, konieczne jest wzmocnienie formacji poprzez zwiększenie etatów, rozbudowę infrastruktury technicznej, rozszerzenie współpracy międzynarodowej oraz podniesienie kompetencji funkcjonariuszy – w tym językowych, kulturowych i operacyjnych.

Literatura

1. Baszczak Ł., Kiełczewska A., Kukołowicz P., Wincewicz A. Zyzik R., *Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, 2022.
2. Bogucewicz M., *Kryzysy migracyjne w Polsce: od sekurytyzacji migracji do imperatywu humanitarnego*, [w:] *Mniejszości, emigranci i uchodźcy „stare" i „nowe" wyzwania*, red. A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trosiak, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2022.

3. Chruściel M. i inni, *Polska w europejskim kryzysie migracyjnym*, Nowa Konfederacja, 2019.
4. Elak, L., Oskierko, M., Żurawski, S., *Ochrona granicy polsko-białoruskiej w obliczu wojny hybrydowej*, De Securitate Et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności, 10(1), 2024.
5. Fraszka B., *Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej: przyczyny, aspekt geopolityczny, narracje*, Raport specjalny, Warsaw Institute, 2021.
6. Poskrobko K., Szyniszewska K., Jończyk J., *Kryzys na granicy z Białorusią Nowe okoliczności, stare błędy, potencjalne szanse*, Instytutu Strategie 2050, 2022.
7. Statystyka Komendy głównej Straży Granicznej w Warszawie, 2022.
8. Straż Graniczna, https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13247,Przelom-miesiecy-na-granicy.html, [dostęp: 28.07.2025].
9. Śliwa Z., Olech A. K., *Wyzwania w kontekście migracji i kryzys na granicy polsko-białoruskiej*, Wiedza Obronna, 2022, t. 278, nr 1.
10. Tarczy wschód, gov.pl, https://www.gov.pl/attachment/1ca6b854-67c8-4064-b--024-1252fad210fb.
11. Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. z 1990 r. Nr 78, poz. 462).
12. Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz. U. z 2002 r. Nr 113, poz. 985).
13. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553).